

2023 YAKLAŞIMI İÇİNDE DEMOKRATİK DÜNYA VİZYONU VE TÜRKİYE

UMUT KARA-ukara902@gmail.com

ULUSLAR ARASI CUMHURİYETÇİLER ENSTİTÜSÜ MAKALE YARIŞMASI İLK ONA GİREN ARKADAŞIMIZ UMUT KARA'NIN MAKALESİ...

“Terörle olan mücadelemiz el-Kaide ile başlamaktadır, ancak küresel çapta hareket eden her terörist grubu bulup, durdurana ve yenene kadar devam edecektir. Bu sefer kesinlikle bazı ceza yaptırımları veya büyük bir muharebe ile bitmeyecek, tam aksine çeşitli muharebe alanlarında açık yahut gizli aksiyonlarla sürdürülen “uzun bir sefer” olacak. Bu uzun süreçte dünya halkları bir karar vermek durumundadır. Ya bizdendirler ya onlardan...”

G.W.BUSH

ABD SENATO VE TEMSİLCİLER MECLİSİ ORTAK TOPLANTISI- 20 EYLÜL 2001

İki dünya savaşı ve ardından yaşanan Soğuk Savaş'ın damgasını vurduğu “Kısa Yirminci Yüzyıl”ın bitiminin işareti, Varşova Paktının dağılması ile piyasa fundamentalizminin (önemcilik) iflası olmuştur¹. Bu yüzyılda küresel ekonominin sıkça yaşadığı krizlere,90'lı yıllardaki milliyetçilik akımının siyasi ve sosyal sonuçları eşlik etti. Rutinleşen dengenin birdenbire değişimiyle birlikte,kuralsızlık ve belirsizliğin egemen olduğu ,zenginle yoksul arasındaki uçurumun akıl almaz derecede derinleştiği yeni bir çağa girildi. Varşova Paktı'nın tarih sayfalarında yerini almasıyla birlikte söz konusu durum başta “monetarist” tarihçiler olmak üzere pek çok stratejist ve siyasi analizcileri için bir dönüm noktası olarak beliriverdi. Çünkü 90'ların başında değişen

toplu durum (konjonktür),tek kutuplu bir dünyanın 21. yy' a hakim olacağı mesajını veriyordu. Oysaki değişen dengeler Sovyetler Birliği ile giriştiği soğuk savaştan galip ayrılan ABD'nin karşısına küresel bir rakip çıkaracaktı ama bunun zamanının ve kim olacağı sorusunun - en muhalif analistler tarafından bile - uzun bir sürece mal olacağı söyleniyordu². Beklenen olmadı. Özellikle Putin'in başa geçmesiyle dirilen Rusya , Uzakdoğu ve Güney Asya'da ağırlıklarını hissettirmeye başlayan Çindistan (Çin-Hindistan) ve son olarak artan petrol gelirleri ve yaptığı nükleer çalışmalarıyla dikkati çeken İran, ABD'nin karşısına çıkan 3 önemli aktör olarak dünya sahnesindeki yerini aldı .Son derece sessiz bir biçimde tarih sayfasındaki

yerini tamamlayan SSCB ve Doğu Blok'unun çözülüşünün dünya dengelerini ne oranda etkileyebileceğın tartışması devam ederken,dünya beklenmeyen bir saldırıyla bir kez daha yeni düzenini tartışmaya başladı. Tarih 11 Eylül 2001 Salı... 1812'den bu yana Amerikan topraklarına yapılan ilk yabancı saldırı³... 2973 kişinin ölümü ile sonuçlanan bir trajedi... 11 Eylül günü yolcu dolu iki uçak, birer füze gibi kullanılıp, Dünya Ticaret Merkezi'nin dev kulelerine isabet ettirildi. Üçüncü bir uçak ise Pentagon üzerine düşmüş, dördüncü uçak hedefine ulaşamayıp Shankville, Pennsylvania yakınlarına düştü. Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a çakılan uçaklar, Amerika'ya ve onun temsil ettiği neo-liberal küreselleşmeye karşı yapılmış insanlık dışı bir terör eylemiydi. Eylem kendisini ,küresel kapitalizmin dünyanın büyük bir kısmında yarattığı açlık ,fakirlik,siyasi işgal,eşitsizlik gibi sorunlara karşı yapılmış bir eylem olarak meşrulaştırma gayretindeydi⁴.Dünya Ticaret Merkezinin yıkıcı küreselleşmeyi ,Pentagon'un da işgalci küresel güvenlik olgusunu simgelemeleri 11 Eylül terörizminin küreselleşmeye ve kozmopolitan (çok kültürlü) modernliğe karşı bir mesaj içerdiği ilk bakışta fark edilmekle birlikte söz konusu eylemin sonuçları belki de eylemi düzenleyenlerin düşündüğünden çok daha güçlü olmuştur.11 Eylül'ü sadece bir terör eylemi olarak değil ülkesine karşı bir savaş olarak niteleyen Bush yönetimi, "Önleyici Savaş" adı altında bir politik anlayış geliştirmiş ve "Haydut Devlet"⁵ olarak nitelenen ülkelere ülke güvenliği ve demokrasi ihracı adı altında müdahalelerde bulunmuştur.11 Eylül sonrası uluslar arası politikada en dikkat çeken noktalardan biri ise NATO ve BM gibi daha önce ABD ve İngiltere güdümü altında yönetildikleri iddia edilen kuruluşların ABD 'nin bu ihtiraslı politikasına karşı ses çıkarmamakla birlikte, özellikle bazı üye ülkelerin stratejik anlamda destek vermesi söz konusu kuruluşların dünya siyaseti üzerinde önemli bir prestij kaybına uğramasına neden olduğu konusudur.

Sovyetler birliğinin çöküşüyle birlikte mevcut küresel yapıyı analiz etmeye çalışan politik teorisyenler, "Ulus devlet bitmiştir; yeni dünya düzeninde ulus devletin yeri yoktur, bu model

miadını doldurmuştur"⁶ şeklinde özetlenebilecek görüşlerine karşılık, 20. yy ve günümüzün önemli düşünürlerinden ve "Tarihin Sonu" adlı kitabıyla ünlenen Francis Fukuyama, öncelikle yorum yapmayı yeğlememiş ,11 Eylül saldırısının ardından ise " Devlet İnşası"⁶ adlı kitabında, devleti geri çekmenin çözüm olmadığını bilakis terör ve yoksulluk gibi küresel sorunların güçlü bir devletçi yapının sağlanmasıyla aşılabileceğini belirtmiştir.Bu düşüncesini küçük ama aktif devlet olarak modellendiren Fukuyama ,ülkeleri devlet fonksiyonlarının etkinliği ve devletin gücü ölçütlerine göre sınıflamış, söz konusu sınıflamada ise ABD yi "fonksiyonları dar ama güçlü devlet" olarak gösterirken,Fransa'yı "hem fonksiyonları yaygın hem güçlü devlet" olarak ilan etmiştir.Ülkemizi "fonksiyonları yaygın ama güçsüz ülke" sınıfında gösteren Fukuyama,ideal model için fonksiyonları dar ama güçlü devlet retoriğinin uygun olduğunu iddia etmiştir.Ünlü düşünürün bu konudaki düşüncelerinin dayanak noktasını 11 Eylül saldırıları ve sonrasında politik konjonktürün oluşturduğunun aşikar olduğundan hareketle, bugün için 11 eylül sonrası dünyada yaşamakta olduğumuzu söyleyebiliriz. Bugünün doğasını 11 eylül sonrası dünya olarak tanımlamamızı olanaklı kılan ve destekleyen değişim ve dönüşümlerin yanında yeni bir dönemin doğmadığını, bu anlamda da 11 eylül terörünü bir milat olarak ele almamız gerektiği sonucunu da çıkarabiliriz. Ancak aynı zamanda küresel politika ve devletler arası dengenin ciddi bir değişime uğradığının da altını özenle çizmeliyiz. Bu değişimin yapısal ve uzun vadeli oluşu ise günümüz dünyasının 11 Eylül sonrası dünya olduğunu iddia etmemizi destekleyici bir kanıt olarak önümüzde durmaktadır.

KÜRESEL DEMOKRASİ ve TÜRKİYE İLİŞKİSİ

Toplumsal cinsiyet, ırk, din, etnisite, ulusal kimlik üzerine uluslar arası alanda yapılan kuramsal ve siyasal tartışmalar kimlik kavramının oynadığı stratejik rolün tezahür alanıdır. Bu tezahür 90'lı yıllarda kendisini

medeniyetler çatışması, tarihin sonu, etnik ve dinsel kıyım milliyetçiliğin kara baharı, cihad-mac dünyası karşıtlığı, çok kültürlülük, çoğulculuk ethosu, radikal demokrasi gibi farklı biçimlerde olumlu olumsuz söylemsel oluşumlar içinde göstermiştir. Bu mevcut iklimde ülkemizin dünya siyasetinde üstelenebileceği rolü kavramak için söz konusu yılların ardından olagelen politik yapıyı akılcı bir sistemle doğru analiz etmek gerekmektedir. Uluslar arası ilişkiler açısından batı dışı kültürlerle ve toplumlara yaklaşırken kullanılan yeni dünya düzeninin,oryantalizm,oksidantalizm,üçüncü dünyacılık,azgelişmişlik,yoksulluk vb. bir dizi kavramları içermesi ve bu kavramların batı merkezci,farklı olanı dışlayan niteliği bu sürecin nasıl şekillendiği konusunda az da olsa fikir vermektedir.Özellikle 2. Dünya savaşından sonra başlayan ve demir perde ülkelerinin dağılmasıyla da hız kazanan,Türkiye'nin Doğu medeniyetine-burada medeniyetten kastın islamiyet olduğu açıktır- model ülke olabileceği düşüncesi Avrupa Birliği süreciyle daha da önemli konuma yükselmiş,20 yy'nin sonlarına damgasını vuran Harvard'lı Profesör Samuel P.Huntington'nun kuramını gerçekleştirdiği "Medeniyetler Çatışması" adlı tezinin çürütülmesi için de bir dayanak noktası olmuştur.Bu konunun dünya gündeminde nasıl şekillendiğini ve öneminin ne oranda arz ettiğini örneklemek amacıyla dönemin ABD başkanı Bill CLINTON'un 1999 yılında Türkiye ziyareti öncesinde Georgetown Üniversitesi'nde yaptığı konuşma önemli bir mim noktasıdır⁷.Söz konusu konuşmada, Türkiye'nin Dünya ülkelerinin yanı sıra medeniyetler bağlamında da önemli bir aktör olduğunu dile getiren Clinton, mevcut demokratik yapısı ve laik bir sistem barındıran devlet anlayışı ile Türkiye'nin islam ülkeleri için önemli bir model olduğunu belirtmiştir.Avrupa Birliği'nin 1997 yılında yayınladığı Milenyum politikasında Türkiye'ye yer vermemesinin ardından sadece 2 yıl sonra "Adaylık Statüsü" nün tanınması ve bu gelişme sırasında etkili bir ABD lobisinin desteğinin söz konusu olması konuşmanın, ülkelere yapılan ziyaretten önce gidilecek ülke için olumlu demerç verme geleneğinden olmadığını net olarak ortaya koymaktadır.

UZUN VE İNCE BİR YOL – AB SÜRECİNDE TÜRKİYE

İkinci dünya savaşının ardından savaş sırasında totaliter rejimlere karşı koyan halklar, en azından kıta Avrupa'sında nefret ve rekabete son vermek ve ebedi bir barışın tahakküm etmesi konusunda bir bütünlük içerisindeydiler. Sözünü ettiğim mevcut sosyo-politik rüzgarı arkasına alan bir avuç cesur devlet adamı-ki bunların arasında Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi ve W.Churcill de bulunmaktaydı- Avrupa'nın birleşmesi fikrini gerçek bir siyasi hedef haline getirmek için çalışmalarını başlattılar⁸.Bir zamanlar birbirlerine karşı savaşmış olan ülkeler,barışın tesisinin ilk adımı olarak olası bir savaşta ihtiyaç duyulan ilk hammaddelerden olan kömür ve çeliğin üretiminde ortak bir "otorite" yi benimseme konusunda hem fikirdiler.Bu sürecin savı aslında Jean Monnet tarafından ortaya atılmış bir fikri temel olarak dönemin Fransa dışişleri bakanı Robert Shcuman 9 mayıs 1950 de Avrupa kömür ve çelik birliğinin kurulmasını önererek bu iki hammaddenin çok da sembolik olarak barış ve uzlaşmanın araçlarına dönüştürülmesini teklif etti.Avrupa kömür ve çelik topluluğunun kurulmasının ardından-EESC- topluluk bünyesinde dillendirilen her türlü ürün ve hizmeti kapsayan daha geniş tabanlı bir ortak Pazar fikri 1957 yılında roma antlaşmasıyla birlikte hayata geçirilir.Avrupa'da yaşanan bu ekonomik devrim süreci,basta Türkiye olmak üzere hemen tüm dünya ülkeleri tarafından dikkatle izleniyordu.Özellikle soğuk savaşın artık yavaş yavaş kendini hissettirme eğiliminde olduğu yıllarda gerçekleşen bu ekonomik ve sonrasındaki siyasi hareketliliğinin dünya dengelerinin oluşmasında nasıl bir yol izleyeceği de ayrıca merak konusuydu.siyasi literatürde "27 Mayıs Askeri Darbesi" olarak geçen sürecin ardından ekonomik kalkınmayı bölgesel olarak hedefleyen Türkiye,1959 yılında fiilen 1963 yılında imzalanan Ankara anlaşmasıyla ise resmen o günkü adıyla AET ile yakın işbirliği içinde olmak ve ortaklık anlaşması kurma hedefini ortaya koymuştur. Ülkemiz günümüze kadar süreçle ilgili bir çok dönemi siyasi toplu duruma (konjonktüre) bağlı olarak yaşadı. Ankara Antlaşmasıyla

ortaya konulan ekonomik işbirliği ve siyasi olarak da bütünleşme hedefi 1963-1987 yılları arasında politik dengeler ışığında Türkiye açısından çok fazla bir öneme sahip olmamıştır. Çünkü dönemselsel olarak incelediğimizde dünyadaki sosyalist rüzgarın etkilemesiyle ülkemizde de oluşan ve adına genel olarak 68 kuşağı denilen bir ideolojik duruş ile hızla irtifa alan milliyetçilik olgusu ortak pazarı hedefleyen AET ile her türlü etkileşimi-buna ABD de dahil- bir iç işlere karışabilme manevrası olarak yorumluyor, bunun yanında ekonomik gücü ellerinde bulunduran orta sınıf ile sanayi kesimi ise toplulukla bütünleşmesi halinde ortaya çıkacak rekabet olgusu ve bir takım belirsizlikler konusundaki kuşkulu tavırları sürecin şekillenmesinde etkili bir rol oynamıştır.12 Eylül askeri darbesiyle birlikte her alanda olduğu gibi topluluk ilişkilerinde de sürecin neredeyse durması söz konusu olmuştur. Özal iktidarı ile birlikte Türkiye'nin AET ile olan ilişkilerine canlılık kazandırma amacıyla 1987 yılında tam üyelik başvurusu yapılmış ve öngörüldüğü gibi bu hamle ilişkilere ivme kazandırmıştır⁸. Bu süreç 1996 yılında yürürlüğe giren gümrük birliği anlaşmasıyla sonucuna ulaşmış ve 1963 yılında Ankara anlaşmasıyla öngörülen ekonomik işbirliği kısmen de olsa gerçekleşmiştir. Gümrük Birliği konusu tartışılmaya başlanıldığı andan itibaren her dönemde sıkça eleştiri oklarına hedef olan hatta bazı durumlarda anlaşmanın niteliğinin abartıldığı bir konudur. Peki; gümrük birliği Türkiye'nin yararına mıdır yoksa bazı kanaat önderlerince belirtildiği gibi Avrupa Birliğinin ülkemizi bölme(!) politikalarından biri midir? Bu soruya cevap verebilmek amacıyla TOOB'un Ocak 2008 tarihli raporunu⁹ incelediğimizde 2007 yılında gerçekleşen 107 Milyar dolarlık ihracatımızın %52'sinin AB ülkelerine yapıldığını görmekteyiz. Bu durum gümrük birliği konusundaki tartışmaya olumlu yönde ışık tutma anlamında fikir vermektedir. Ancak bunun yanında bana göre asıl önemli olanın ihracat mallarındaki niteliğin değişmesi durumudur. 90'lı yıllardaki ihracatın temelini oluşturan gıda ve hafif sanayi ürünleri günümüzde yerini büyük ölçekte ağır sanayi ürünlerine bırakmıştır. Yıllar yılı "Montaj Sanayi" ironisiyle karşı karşıya kalan sanayi

sektörümüzün bu hamlesi takdire şayandır. Müzakere süreci içerisinde olduğumuz günümüzde Birliğin ülkemize gerek yerleşik demokrasi kültürünün gelişimi gerekse sürdürülebilir kalkınma kavramının önemi doğrultusunda pek çok katkısı bulunmaktadır. Birliğe karşı sadece siyaset odaklı yaklaşım kazanım ve sürekliliğin anlaşılması noktasında önemli hatalara yol açmakta bu anlamda süreci riske edici toplumsal tepkilerin oluşması sonucunu doğurmaktadır. Unutulmamalıdır ki Türkiye'nin geleceği Avrupa'dadır. AB sürecinde sadece üyeliğin olup olmayacağı şeklindeki sonuca odaklı sığ yaklaşım terk edilmeli bunun yerine müzakere sürecinde ülkemizin sağlayacağı kazanımlar ve gerçekleştireceği çağdaşlaşma hamlelerinin önemli olduğu anlayışı temel alınmalıdır. Atatürk'ün "Çağdaş uygarlıklar düzeyi"nin yakalanması şeklinde özetlenebilecek idealinin mümkünatı bu konudaki yapabilirlikle yakından ilişkilidir.

SONUÇ YERİNE-2023 PERSPEKTİFİ ALTINDA TÜRKİYE VİZYONU, ÖNERİLER DÜŞÜNCELER...

Yüzüncü yılında, çevresiyle olan ilişkilerini iyi derecede geliştiren halkının yaşam standardının yükseldiği ve kişi başına düşen gelirden kısılanacak düzeyi yakalamış bir Türkiye hepimizin idealidir. Ancak söz konusu idealin hayata geçirilmesinde izlenecek stratejiyi, hamaset kültürünün yerine gerçekçi bir bakış açısının temellendirmesi de önemli bir noktadır. 2007 yılında oluşan yaklaşık 20 Milyar dolarlık¹⁰ yabancı yatırımının dikkatleri üstümüzde yoğunlaştırdığının bilinmesiyle ülkemizin bir AR-GE üssü olabilirdiği konusu tartışılmalı konunun gündem oluşturmasına gayret edilmelidir. Avrupa Birliği ile görüşülen 7. çerçeve programı dahilinde Biyoekonomide yenilikçi bir anlayış geliştirme, bilgi tabanlı bir katma değer sağlama, sürdürülebilir kalkınma ve biyoteknolojide yapabilirlik konularının üzerinde durulması gerekmektedir. Bunun yanında inovasyonun ticaretleştirilmesi süreci süratle etkin kılınmalıdır. Bir başka tanımla toplumsal kaosun kuralları içerisinde yönetilmesi olan demokrasi rejiminin ülkemizde yerleşimi konusunda daha etkin bir

çaba sarfedilmesi ve özellikle 20.yy'ın sonlarında kullanılmaya başlanan "Yönetişim" kavramının bu konudaki çözümleyici yaklaşımının yol göstericiliği dayanak noktalarından biri olmalıdır.Dış politikada AB sürecinin iyi yönetilmesi değişen-daha doğrusu daimi bir değişim içinde olacak olan-küresel politikalar iyi analiz edilmeli ülkemize yansiyacak olumsuz noktaların doğru hamlelerle bertaraf edilmesi önemlidir. Ülkemizin gerek iç gerekse dış politikasında elinin güçlü olmasının, sağlam bir ekonomi temeline ve iyi bir enerji yönetim sistemine bağlı olduğu gerçeğinden yola çıkarak hareket

edilmeli, bazı devletlerin uyguladığı doğalgaz satım politikaları ile denizaşırı ülkelerin "demokrasi" maceralarının yönlendirdiği küresel siyasette konumuzun güçlü tutulması zorunludur. Günümüzde gözlemlediğimiz gibi artık küresel bir aktör kimliğine bürünen enerji faktörü için alternatif enerji kaynakları alanına eğilerek bu konudaki mutlak bağımlılığımızın azaltılması yönünde çalışmalar başlatılmalı "Barış güvercinlerinin bir türlü uçurulamadığı, güçlü devletlerin kışkacındaki Ortadoğu" da gerekli ve yerinde hamleleri küresel dengeler ışığında atmak bir dönüm noktası olacaktır.

ALINTILAR

1. "21.yüzyılın Eşiğinde Yeni Dünya Düzeni", Eric J., Hobsbawm Everest Yayınları sf:63
2. "Washginton Post" ; Honedan,J. 05.06.1992
3. "Karşılaştırmalı Amerikan Tarihi"; Follow,P. ,iletişim Yayınları sf:216
4. "The New York Times"; Gazete Yorumu-24.09.2001
5. "2004 Tarihli CIA Raporu";Suriye,İran,Kuzey Kore ülkelerinin kastedildiği bilinmektedir.
6. "Devlet İnşası";Francis,F. Profilo Yayınları sf:225
7. Söz konusu konuşma Clinton'un mezun olduğu üniversitede medeniyetler barışı temasıyla yapılmıştır.Gazetecilerin konuşmanın ardından sorularındaki "Türkiye" vurgusu üzerinde durulması gereken bir başka noktadır.
8. "Avrupa Birliği Rehberi" Ülger;İ.K.-Umuttepe Yayınları sf:7
9. "www.tobb.org.tr; 17.03.2008 -Rapor ve yayınlar
10. www.yased.org.tr "Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü UNCTAD'ın tüm dünyada eşzamanlı olarak açıklanan Dünya Yatırım Raporu"ndan alıntılanmıştır.